

ความสัมพันธ์ระหว่างสามี : กรณีศึกษาจากกฎหมายตราสามดวง
ในพระไอยการลักษณะสามี

RELATIONSHIP BETWEEN HUSBAND AND WIFE :
A CASE STUDY OF TRA SAM DUANG LAW IN THE SECTION
OF HUSBAND AND WIFE

ธวัชชัย ภูหลวง* | THAWATCHAI PULUAND
พันธรัตน์ ศรีสุวรรณ** | PANTARAT SRISUWAN

ABSTRACT

This article aims to study the relationship between husband and wife in the Ayutthaya period through the lens of Tra Sam Duang law. The result of the study shows that the law for controlling bad behaviors and marriage is a section of husband and wife representing the foundation of society, custom and culture of Thailand in the past which socially developed through law. Therefore a study of law on the section of husband and wife in Tra Sam Duang law is the one involving the study of relationship in families, concepts, belief, custom and traditions. All of these clearly portrays the context of a society in Ayutthaya period.

Keywords : relationship, Tra Sam Duang law, section of husband and wife

---

* นักศึกษาสาขาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ
พระนครศรีอยุธยา

** อาจารย์ประจำสาขาวิชานิติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ
พระนครศรีอยุธยา

บทคัดย่อ

บทความนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างผิวเมีย ในสมัยกรุงศรีอยุธยาผ่านการศึกษากฎหมายตราสามดวง จากการศึกษาพบว่ากฎหมายที่ใช้ควบคุมการกระทำความผิด และธรรมเนียมการครองเรือน คือ กฎหมายพระไอยการลักษณะผิวเมีย ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงพื้นฐานของสังคม ประเพณี วัฒนธรรมของไทยในอดีต ว่ามีการพัฒนาการทางด้านสังคมผ่านกฎหมาย การศึกษากฎหมายพระไอยการลักษณะผิวเมียในกฎหมายตราสามดวงจึงเป็นการศึกษาทั้งความสัมพันธ์ในสถาบันครอบครัว แนวความคิด ความเชื่อ และจารีตประเพณี นอกจากนี้ยังสะท้อนให้เห็นถึงบริบทของสังคมสมัยอยุธยาได้เป็นอย่างดี

คำสำคัญ : ความสัมพันธ์ กฎหมายตราสามดวง พระไอยการลักษณะผิวเมีย

บทนำ

ความสัมพันธ์ระหว่างผิว-เมีย นับว่าเป็นรากฐานหรือรากเหง้าของครอบครัวที่สำคัญต่อการสร้างพื้นฐานของสังคม ซึ่งในสมัยกรุงศรีอยุธยาการที่จะเป็นคู่ผิวเมียจะต้องผ่านพิธีกรรมการแต่งงานให้เป็นที่ยอมรับแก่ผู้คนทั่วไป การใช้ชีวิตอยู่ร่วมฐานะผิวเมียต้องอยู่บนกฎ และข้อบังคับของราชอาณาจักร แสดงให้เห็นว่าราชสำนักให้ความสำคัญแก่สถาบันครอบครัวอย่างชัดเจน ถ้ามองอีกมุมหนึ่งสังคมในสมัยอยุธยาเรื่องผิว ๆ เมีย ๆ อาจเป็นปัญหาใหญ่ที่เกิดขึ้นในสังคม จึงต้องมีข้อบังคับ และบทลงโทษให้แก่ผู้กระทำความผิดหรือฝ่าฝืนในกฎหมายของราชอาณาจักร กล่าวได้ว่าความสัมพันธ์ของผิวเมีย เป็นหนึ่งในข้อกฎหมายซึ่งบัญญัติไว้ในกฎหมายตราสามดวงเป็นกฎหมายที่ใช้ควบคุมผู้คนในสังคมด้วยเหตุนี้จึงสะท้อนให้เห็นว่าความสัมพันธ์ของผิวเมียมีความสำคัญต่อรากฐานสังคมอยุธยา

พระไอยการลักษณะผิวเมีย¹ เป็นบทบัญญัติที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของครอบครัว ซึ่งมีบัญญัติไว้ในกฎหมายตราสามดวง หมวดพระไอยการลักษณะผิวเมีย ตรา

¹ พระไอยการลักษณะผิวเมีย เขียนตามต้นฉบับหลวงกฎหมายตราสามดวง ฉบับราชบัณฑิตยสถาน

ขึ้นเมื่อ พ.ศ. 1904 (จุลศักราช 722) เป็นพระราชบัญญัติเพิ่มเติมว่าด้วยการแบ่งปันสินทรัพย์ระหว่างผัวเมีย ซึ่งความสัมพันธ์นั้นอยู่ในรูปแบบประเพณีนิยมเป็นส่วนใหญ่ พระโอยการลักษณะผัวเมียเป็นบทบัญญัติที่เกี่ยวกับสิทธิ และหน้าที่ของบุคคลในครอบครัว ได้แก่ ผัว เมีย ลูก พ่อ และแม่ ทั้งในทางแพ่ง และทางอาญา เช่น การสมรส การเป็นคู่ (ใช้เฉพาะหญิงผู้เป็นภรรยามีคู่) การข่มขืนกระทำชำเราหญิง และเด็กหญิง ทรัพย์สินระหว่างผัวเมีย การชดใช้ค่าเสียหาย และการลงโทษในกรณีละเมิดข้อห้ามต่างๆ ทางกฎหมาย นอกจากนี้ พระโอยการลักษณะผัวเมียยังบัญญัติถึงสิทธิพิเศษ และผลประโยชน์ที่คู่สมรสจะได้รับหลังเกิดปัญหาในครอบครัว

เมื่อพิจารณาพระโอยการลักษณะผัวเมียแสดงให้เห็นถึงพื้นฐานของสังคมประเพณี วัฒนธรรมของไทยในอดีต ว่ามีพัฒนาการทางด้านสังคมซึ่งส่งผ่านกฎหมาย การศึกษากฎหมายพระโอยการลักษณะผัวเมีย ในกฎหมายตราสามดวงจึงเป็นการศึกษา ทั้งความสัมพันธ์ในสถาบันครอบครัว แนวความคิด ความเชื่อ และจารีตประเพณี นอกจากนี้ยังสะท้อนให้เห็นถึงปัจจัยในการใช้ชีวิตสมรส

สารัตถวิพากษ์กฎหมายตราสามดวง พระโอยการลักษณะผัวเมีย

ย้อนกลับไปในสมัยกรุงศรีอยุธยา กฎหมายที่ใช้ควบคุม และกำหนดโทษราษฎรพระนครศรีอยุธยา คือกฎหมายตราสามดวงซึ่งเป็นเอกสารที่สำคัญฉบับหนึ่งที่ใช้ในการศึกษาประวัติศาสตร์อยุธยา เนื่องจากเป็นเอกสารร่วมสมัย ที่สะท้อนถึงสภาพสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และความเชื่อ ยกตัวอย่างเช่น กฎหมายตราสามดวงมีบทบัญญัติซึ่งสะท้อนภาพความเชื่อที่ว่าด้วยหลักการ สำหรับผู้พิพากษา ในการตัดสินคดีความด้วยความเที่ยงธรรม ปราศจากความลำเอียง โดยระบุว่า ผู้ที่ตัดสินความอย่างไม่เป็นธรรม จะเป็นผู้มีบาปกรรมหนักมาก ยิ่งกว่าการฆ่าคน หรือผู้ทรงศีลจำนวนมาก นับว่ากฎหมายได้สะท้อนคติความเชื่อทางศาสนา เกี่ยวกับเรื่องบาปบุญคุณโทษ ในกฎหมายตราสามดวงมีบทบัญญัติเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ ที่ทรงปฏิบัติประจำแต่ละวัน และด้านการประกอบพระราชพิธีประจำแต่ละเดือน การใช้ราชาศัพท์สื่อสารกับพระมหากษัตริย์ และการเรียกเครื่องอุปโภคต่างๆ ของพระมหากษัตริย์ และได้เรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมอันงดงามของกรุงศรีอยุธยาในสมัยรุ่งเรือง นอกจากนั้นยังได้เรียนรู้ถึงสภาพสังคม และการเมืองการ

ปกครองกฎหมายตราสามดวงมีการกำหนดศักดิ์ดินา ยศ และหน้าที่ของชนชั้นต่างๆ ไว้ ซึ่งแบ่งเป็นชนชั้นผู้ปกครอง ได้แก่ พระมหากษัตริย์ พระมหาอุปราช เจ้านาย และขุนนางต่างๆ ฯลฯ และชนชั้นผู้ถูกปกครอง ได้แก่ โพร่ และทาส อีกทั้งยังได้เรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างคนในครอบครัวในพระไอยการลักษณะผิวเมีย ซึ่งกำหนดให้ชายผู้เป็นหัวหน้าครอบครัว สามารถมีภรรยาหลายคน โดยกฎหมายได้กำหนดประเภทของภรรยาต่างๆ ไว้ว่ามีทั้งภรรยาพระราชทาน ภรรยาหลวง อนุภรรยา และทาสภรรยา ซึ่งจะได้รับมรดกตามสัดส่วนที่แตกต่างกันไปตามสถานะ อย่างไรก็ตามต้องเป็นไปตามพระไอยการลักษณะผิวเมียมีเงื่อนไขตามกฎหมาย ดังนี้

เงื่อนไขการสมรสในพระไอยการลักษณะผิวเมีย

การสมรสตามพระไอยการลักษณะผิวเมียไม่มีการจดทะเบียนสมรสดังเช่นปัจจุบัน แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าชายหรือหญิงได้หลบนอนกันแล้วจะเป็นคู่สมรสกันเสมอไป การที่ชายหญิงจะเป็นคู่ผิวเมียที่ชอบธรรมด้วยกฎหมายสมัยกรุงศรีอยุธยาจะต้องประกอบด้วยหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

1. ชายหญิงทั้งสองฝ่ายได้กินอยู่หลับนอนด้วยกันโดยมีเจตนาเป็นผิวเมียกัน (สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2547 : 16)

2. พ่อแม่ หรือผู้เป็นอิสระแก่หญิง (ผู้มีอำนาจปกครอง) ยินยอมยกหญิงให้เป็นเมียชายโดยฝ่ายหญิงนั้นยินยอม (สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2547 : 16)

การที่ชายหญิงได้หลับนอนกันโดยไม่มีเจตนาเป็นผิวเมียตามความชอบธรรม ก็ย่อมไม่สามารถเป็นคู่สมรสที่ถูกต้องตามกฎหมาย แม้ชายหญิงจะหลับนอนกันโดยมีเจตนาจะเป็นคู่สมรส ถ้าพ่อแม่ไม่ยินยอมยกหญิงให้เป็นเมีย หรือชายหญิงลักลอบได้หลับนอนกันเอง ไม่ถือว่าเป็นผิวเมียกันเนื่องจากไม่ชอบด้วยกฎหมาย ทั้งนี้เนื่องมาจากไม่ผ่านพิธีกรรมการสมรส ในกรณีดังกล่าวหากพ่อ และแม่ของฝ่ายหญิงไม่ยกให้เป็นเมียฝ่ายชาย แต่ฝ่ายชายมีเจตนาที่จะเป็นคู่สมรสต้องรองนกว่าพ่อแม่ของฝ่ายหญิงเสียชีวิตลง หากฝ่ายหญิงยังสมัครรักใคร่ชายผู้นั้นอยู่สามารถเป็นผิวเมียได้ตามกฎหมาย หากแต่มีญาติผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่ายมารับรองการสมรส

การสมรสจะมีธรรมเนียมปฏิบัติทั้งก่อน และหลังการสมรสโดยระบุอยู่ในพระ
ไอยการลักษณผัวเมีย ซึ่งกำหนดคุณสมบัติ และลักษณะต้องห้ามของชาย และหญิงที่จะ
ทำการสมรสตามกฎหมายดังต่อไปนี้

1) หญิงต้องไม่เป็นเมียของชายอื่นอยู่ก่อนแล้ว หากหญิงมีผัวไปได้เสียกับชาย
อื่น กฎหมายถือว่าชายนั้นเป็นเพียงชายชู้เท่านั้น จะต้องเอาหญิงนั้นส่งคืนผัวเขา (ดวง
จิตต์ กำประเสริฐ, 2542 :78) ในพระไอยการลักษณผัวเมียบัญญัติมีความว่า

“มาตรา 25 ผู้ใดทำชู้ด้วยเมียท่าน แลชายชู้นั้นจะเอาเมียท่านมาเปนเมีย
ตน ท่านว่าอย่าฟังให้ ให้ส่งหญิงนั้นให้แก่ผัวมันจงได้ ช่าเมียแลบาดเบียเท่าใดให้ไหม
เท่านั้น ให้แก่เจ้าผัวจงสิ้น” (กรมศิลปากร, 2555 : 12)

ความข้างต้นเป็นบทลงโทษของชายที่เป็นชู้กับหญิงที่มีผัวแล้ว หากทำชู้กับเมีย
ชายใด สามารถให้ชายชู้ชดใช้เบียให้แก่ผัวของหญิงนั้น มาตรานี้สะท้อนถึงมโนทัศน์เรื่อง
การที่เมียนั้นเป็นทรัพย์สินของผู้ชาย หากผู้ใดล่วงละเมิดโดยการเป็นชู้กับเมียตนก็ต้อง
ชดใช้เบียให้แก่ผัวของหญิงที่ตนไปทำชู้นั้น เสมือนการล่วงละเมิดทรัพย์สินของตนให้
เสียหาย ทว่าไม่มีบทบัญญัติอันเกี่ยวกับการลงโทษของหญิงที่มาเป็นชู้กับผัวของผู้หญิง
อันสะท้อนให้เห็นถึงความไม่เท่าเทียมกันระหว่างชาย และหญิง เป็นการเปิดโอกาสให้
ชายมีเมียได้หลายคนโดยที่ฝ่ายหญิงไม่สามารถเรียกร้องค่าเสียหายจากคนที่มาเป็นชู้กับ
ผัวตน เป็นการตอกย้ำถึงค่านิยมชายเป็นใหญ่ ที่สิทธิของหญิงด้อยกว่าแม้กระทั่งไม่
สามารถเรียกร้องอะไรได้จากหญิงอื่นที่มาเป็นชู้กับผัวตนได้

2) ชายต้องไม่เป็นพระภิกษุ ในกฎหมายลักษณะผัวเมียห้ามไว้โดยชัดเจนไม่ให้
พระภิกษุสามเณรมีภรรยา ถ้าพระภิกษุสามเณรผิดเมียผู้อื่นถึงชำเรา ได้ชื่อว่าปราชิกให้
สึกออก และให้ปรับไหมด้วย ในพระไอยการลักษณผัวเมียบัญญัติเรื่องดังกล่าวมีความว่า

“มาตรา 40 พระครูภิกษุสามเณร ผิดเมียท่านถึงชำเราชื่อว่า ปราชิก ให้สึก
ออกเสียแล้วให้ไหมโดยพระราชกฤษฎีกา” (กรมศิลปากร, 2555 : 17)

“มาตรา 41 ถ้าพระครูภิกษุสามเณรผู้อยู่ในศีล ทำทุราจานผิดกิจวิโนยทำร้าย
ด้วยหญิงหาผัวมิได้ถึงชำเราเป็นสัจไซ้ ชื่อว่าปราชิก ให้สึกออกลงโทษ 50 หรือ 25 ที่

ส่งตัวลงญาข้างหลวง ส่วนหญิงนั้นให้ทำโทษหญิงทำชู้นอกใจผู้นั้นแล” (กรมศิลปากร, 2555 : 18)

กล่าวคือ ชายใดที่ถือครองจีวรทั้งพระภิกษุ หรือสามเณร เมื่อกระทำความผิดในเรื่องชู้สาว ต่างผิดทั้งพระธรรมวินัยสงฆ์ และผิดตามกฎหมายบ้านเมืองมีโทษถึงปาราชิก² ทั้งยังโดนลงโทษตามกฎหมาย

3) ชายหญิงต้องไม่เป็นญาติกัน โดยเชื่อกันว่าหากชายหญิงที่เป็นญาติกันสมรสกันจะทำให้เกิดสิ่งอัปมงคลแก่บ้านเมือง ดังมีบัญญัติในพระไอยการลักษณะผ้าห่ม ความว่า

“มาตรา 36 พ่อแม่ลูกพี่น้องยายหลาน ตาหลานลุงน้าหลานทำชู้กันใช้ ให้ทำแพลอยผู้นั้นเสียในทะเล ให้เจ้าพ่อแม่พี่น้องพลเมืองทานทั้ง 4 ประตุ ไก่ 8 ตัว ให้พระสงฆ์พราหมณาจารย์สวดมนตรักษาพิธีการระงับอุบาทว์จันไร น้ำฟ้า น้ำฝน จึงจะตกเปนประโยชน์แก่คนทั้งหลาย ฝ่ายพ่อแม่พี่น้องรู้ว่าลูกหลานทำมิชอบมิได้วากกล่าวทำนว่าเลมิดให้ลงโทษโดยโทษาณโทษ” (กรมศิลปากร, 2555 : 16)

เมื่อญาติพี่น้องตกลงปลงใจจะเป็นคู่ผ้าห่มกัน หรือบุคคลในครอบครัวกระทำชู้กัน นับว่าเป็นสิ่งอัปมงคลแก่บ้านเมือง เป็นสิ่งผิดกฎหมายในพระนครศรีอยุธยาโทษหนักให้ปล่อยลอยแพออกจากเมืองไป นอกจากนี้จะต้องทำพลีเมือง ทั้งพุท และพราหมณ์ สวดมนต์ให้ระงับอุบาทว์จันไรแก่บ้าน ให้ฝนตกตามฤดูกาล ด้วยบทบัญญัติดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อ และความสำคัญของฤดูกาล อีกทั้งยังสะท้อนให้เห็นถึงสังคมอยุธยาที่ไม่ยอมรับการหลันนอนของคนในครอบครัวจนกระทั่งต้องไล่ผู้ที่กระทำความผิดให้ไปเสียชีวิตนอกอาณาจักร เพราะกระทำความผิดกล่าวถือเป็นอุบาทว์จัญไรขั้นรุนแรง จำเป็นต้องลงโทษสถานหนัก และทำพิธีล้างช่วยแก่บ้านเมืองให้กลับมาเป็นปกติ จากข้อกฎหมายดังกล่าวได้มีการนำมาใช้เป็นเงื่อนไขของการสมรสในปัจจุบัน หากมีการสมรส

² ชื่ออาบัติหนักที่สุดในพระวินัย เมื่อภิกษุล่วงละเมิดแม้เพียงข้อใดข้อหนึ่งต้องขาดจากความเป็นภิกษุทันที และไม่สามารถขอเป็นภิกษุได้อีก มี 4 ข้อ คือ 1. เสพเมถุน 2. ลักทรัพย์ 3. ผ่ามนุษย์ และ 4. อวดอุตริมนุสสรรม.

ระหว่างญาติที่สืบสายโลหิต การสมรสดังกล่าวก็จะเป็นโมฆะ กล่าวคือเสียเปล่านั้นเอง (มาตรา 1450 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์)

4). หญิงหม้ายที่ผัวตาย จะทำการสมรสใหม่ต้องจัดการเผาศพผู้ให้เรียบร้อยเสียก่อน กฎหมายลักษณะผัวเมียเห็นว่าถ้ายังมิได้จัดการเผาศพผู้ให้เรียบร้อยการสมรสยังไม่ขาดจากกัน (สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2547 : 18) หญิงจะไม่สามารถสมรสใหม่ได้ ดังมีบัญญัติในพระไอยการลักษณะผัวเมีย ความว่า

“มาตรา 30 ผัวตายหงายไว้ทั้งโลง สกยังอยู่กับเรือน หญิงเมียนั้นน้ำตาตก แลคล้อยใจกำหนดชกเอาชายมานอน แลผีตายหงายรับกันอยู่ตั้งนั้น ถ้าพี่น้องชายผู้ตายรู้เห็นเอาความมาฟ้องร้อง เมื่อสวนสับซบแท้แท้จริงไซ้ ท่านให้สานกะธ้อตากกลวยครอบศิคะ หญิงนั้นลงเพียงตา ให้ทะเลวนรอบเรือนที่ผีผัวอยู่นั้นสามารถแล้วให้ใหม่ชายชู้เปนเบี้ย 10 แสน ให้แก่ญาติพี่น้องเผาผีผู้ตาย” (กรมศิลปากร, 2555 : 14)

หญิงใดที่ผัวตาย ทั้งยังทำพิธีกรรมทางศาสนาไม่เสร็จสมบูรณ์ หากทำชู้ในช่วงดังกล่าวหญิงผู้นั้นถือว่ากระทำความผิดตามกฎหมายมีบทลงโทษ ให้ใช้ชตะกร้อตากกลวยครอบศิระลงมาถึงดวงตา แล้วแห่ประจานรอบบ้านของผัวที่เสียชีวิตสามรอบ ชายที่ร่วมทำชู้ให้ปรับเงินเป็นจำนวน 1 ล้านเบี้ย ให้แก่ญาติผู้ตาย ข้อบัญญัติในลักษณะดังกล่าวถือว่าเป็นการให้เกียรติแก่ผู้ตาย อีกทั้งยังเห็นว่าการกระทำดังกล่าวของหญิงเป็นสิ่งที่ไม่สมควรกระทำหากหญิงผู้นั้นสมรสใหม่ต้องทำพิธีกรรมทางศาสนาแก่ผัวเก่าให้เสร็จเสียก่อน จากกฎหมายข้างต้นได้มีการพัฒนาการถึงปัจจุบัน กล่าวคือ หญิงที่สามีเสียชีวิตหรือการสมรสสิ้นสุดลงด้วยประการอื่นจะทำการสมรสใหม่ได้ต่อเมื่อผ่านพ้นไปแล้วไม่น้อยกว่า 310 วัน เว้นแต่หญิงคลอดบุตรแล้ว สมรสกับคู่สมรสเดิม มีใบรับรองแพทย์ประกาศนียบัตร หรือปริญญา ซึ่งเป็นผู้ประกอบกรรักษาโรค ในสาขาเวชกรรมได้ตามกฎหมายว่า มิได้มีครรภ์ หรือมีคำสั่งของศาลให้สมรสได้ (มาตรา 1453 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์) ข้อบังคับดังกล่าวมีเจตนาป้องกันปัญหาเรื่องบุตรในครรภ์ของฝ่ายหญิงก่อนการสมรสใหม่ที่ว่าบุตรในครรภ์เป็นบุตรที่ชอบด้วยกฎหมายของผู้ใด

เมื่อหญิงผ่านพิธีการสมรสในกฎหมายตราสามดวงหมวดพระไอยการลักษณะผัวเมียได้จัดแบ่งประเภทของเมียออกเป็น 3 ประเภทคือ

1) เมียกลางเมือง ได้แก่หญิงอันบิดามารดาคุมมือให้เป็นเมียชาย ได้ชื่อว่าเป็นเมียกลางเมือง โดยทั่วไปเรียกเมียหลวงมีได้เพียงคนเดียว

2) เมียกลางนอก ได้แก่ ภรรยาขอหญิงมาเลี้ยงเป็นอนุภรรยา หล้นเมียหลวงลงมาได้ชื่อว่าเมียกลางนอก โดยทั่วไปเรียกเมียน้อยหรืออนุภรรยา มีได้โดยไม่จำกัดจำนวน

3) เมียกลางทาศี ได้แก่ หญิงใดมีทุกข์ยาก ชายช่วยไถ่ได้มาเห็นหมดหน้าเลี้ยงเป็นเมียได้ชื่อว่าเมียกลางทาศี โดยทั่วไปเรียกทาศรรรยา มีได้ไม่จำกัดจำนวน (สมเด็จพระบรมวงศ์เธอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์, 2513 : 38)

ในกรณีของขุนนางที่มีบรรดาศักดิ์ ยังมีเมียอีกประเภท ตามพระไอยการลักษณะมรดกข้อ 5 คือ ภรรยาอันทรงพระกรุณาพระราชทานให้ และเมียอันทูลขอพระราชทาน จะเห็นได้ว่าตามกฎหมายตราสามดวงอนุญาตให้ชายมีเมียได้หลายคนแต่ไม่ยินยอมให้หญิงมีสามีได้มากกว่าหนึ่งคน การที่ชายมีเมียได้หลายคน กฎหมายจึงได้จัดลำดับชั้นของเมีย โดยเมียพระราชทานเป็นใหญ่กว่าเมียหลวง เมียหลวงเป็นใหญ่กว่าเมียน้อย เมียน้อยเป็นใหญ่กว่าเมียทาศี ทั้งนี้ก็เพื่อกำหนดเบี้ยปรับชายชู้ เช่น ภรรยาชู้ทำชู้กับเมียกลางเมือง (เมียหลวง) จะถูกปรับเต็มตามพระราชกฤษฎีกา ถ้าทำชู้กับเมียกลางนอก (อนุภรรยา) จะถูกปรับห้าส่วนยกเสียส่วนหนึ่งเอาสี่ส่วน ถ้าทำชู้กับเมียกลางทาศีให้ปรับห้าส่วน ยกเสียสองส่วนเอาสามส่วน นอกจากนี้ก็เป็นกรกำหนดส่วนแบ่งมรดกเมื่อผู้ตาย ซึ่งเรียกว่าการแบ่งมรดกภาคเมีย และการเป็นผัวเมีย ส่วนการลงโทษหญิงที่กระทำชู้ จะลงโทษด้วยวิธีประจานโดย ให้เอาเฉลว³ ปะหน้า ทัดดอกฉะบาแดงสองหู ร้อยดอกฉะบาแดงใส่ศีรษะใส่คอ ให้นายฉะม่องตีฆ้องประจาน 3 วัน หากผัวไม่ยอมให้เมียถูกประจานดังกล่าวก็สามารถนำเงินมาเสียค่าปรับแทน โดยต้องนำสินไหมเข้าพระคลังหลวง (สมเด็จพระบรมวงศ์เธอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์, 2513 : 39-40) นอกจากนี้การที่ผู้ชายสามารถมีเมียได้หลายคนยังปรากฏในหลักฐานจดหมายเหตุ มงซิเออร์ เดอ ลา ลูแบร์ ราชทูตฝรั่งเศสที่เดินทางเข้ามายังกรุงศรีอยุธยา สมัยสมเด็จพระนารายณ์ มีความว่า

³ เฉลว คือ ดอกसानเป็นรูปดาว.

“ชายชาวสยามอาจมีภรรยาได้หลายคน...เพื่อประสงค์ให้ภาคภูมิประดับบุญบารมีมากกว่าจะเป็นการแสดงออกทางด้านกามารมณ์” (มองซิเออร์ เดอ ลา ลูแบร์, สยาม. 2552 : 164) จากมุมมองของ มองซิเออร์ เดอ ลา ลูแบร์ เห็นว่าการที่ชายชาวสยามมีเมียได้หลายคนอันเนื่องมาจากต้องการประดับบารมี และการแสดงถึงฐานะที่สูงศักดิ์ของฝ่ายชายเท่านั้น ไม่ใช่ไปทางกามารมณ์อย่างเดียว

เมื่อพิจารณาจากการแบ่งชั้นประเภทของเมีย จะเห็นได้ว่าสังคมอยุธยามีการกดขี่ผู้หญิง จากการที่ผิวสามารถมีเมียได้ไม่จำกัดจำนวน หากแต่ว่าเมียไม่สามารถมีผิวได้หลายคน ประเด็นดังกล่าวเห็นได้ชัดว่าผู้หญิงไม่มีสิทธิเท่าเทียมกับผู้ชาย อันเนื่องมาจากระบบมูลนายไพร่มีการแบ่งชนชั้นทางสังคม คือ ชนชั้นผู้ปกครอง (เจ้านาย ขุนนาง) และชั้นชนใต้ปกครอง (ไพร่ ทาส) ทั้งนี้ผู้ชายสามารถเข้ารับราชการ และเติบโตในหน้าที่การงานแตกต่างจากผู้หญิงโดยมีภาระในการดูแลครอบครัว การเลี้ยงดูบุตร และประกอบอาชีพ ในขณะที่ฝ่ายชายเข้าประจำการในราชสำนัก ในสังคมอยุธยาเมียเป็นเพียงบริวารไพร่อยู่ภายใต้การกำกับของฝ่ายชาย ซึ่งต่างจากสังคมในปัจจุบันอย่างชัดเจน

การหย่า และทำชู้ในสมัยอยุธยา

ในพระไอยการลักษณะผัวเมียได้บัญญัติถึงเรื่องการหย่าร้าง รวมถึงได้บัญญัติถึงเรื่องการห้ามผิดผัวผิดเมีย หรือทำชู้ การแบ่งมรดก และการแบ่งการดูแลบุตรไว้อย่างชัดเจน โดยมีรายละเอียดดังนี้

การหย่าร้าง

การหย่าร้างแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ การหย่าร้างด้วยสมัครใจ และการหย่าร้างด้วยความไม่สมัครใจ ส่วนในเรื่องการหย่าร้างด้วยสมัครใจของคู่ผัวเมียสมัยกรุงศรีอยุธยาได้กำหนดในพระไอยการลักษณะผัวเมียมาตรา 67 มีความว่า “ภริยาสามีมิชอบเนื้อพิงใจกัน เขาจะหย่ากันไฉ้ ตามน้ำใจเขา เหตุว่าเขาทั้งสองนั้นสิ้นบุญกันแล้ว จะจำใจให้อยู่ด้วยกันนั้นมิได้” (กรมศิลปากร, 2555 : 30) การหย่ากันด้วยความสมัครใจชายหญิงที่สมรสกัน เมื่อมาใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน สามารถหย่าร้างกันได้ ตามพระไอยการลักษณะผัวเมีย มาตราที่ 67 การหย่านั้นจะทำได้แต่โดยความยินยอมของทั้งสองฝ่ายหรือคำพิพากษาของศาล ซึ่งจะต้องทำเป็นหนังสือ และมีพยานอย่างน้อยสองคนรับรอง ซึ่ง

กฎหมายการหย่าร้างในข้างต้นเป็นข้อบังคับใช้ในปัจจุบันอีกด้วย แต่ถ้าเป็นการหย่าโดยไม่สมัครใจในกรณีที่ฝ่ายเมียต่างบาดหมาง และหย่าร้างกันในสมัยอยุธยาให้ฝ่ายหญิงส่งสินสอด ชั้นหมากคินแก่ชาย แต่ถ้ามีลูกด้วยกันท่านมิให้ส่งสินสอดชั้นหมากแก่ชายเลย และให้แบ่งทรัพย์สินระหว่างกัน ถือว่าการสมรสนั้นสุดลงแล้ว ด้วยเหตุที่ว่า ฝ่ายเมียมีใจแบ่งปันให้แก่กัน ทั้งสองสามารถหย่าขาดกันตามความต้องการ ไม่ควรจำใจอยู่ร่วมกันได้ (สมเด็จพระบรมวงศ์เธอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์, 2513 : 42) นอกจากนี้ยังบัญญัติมรดกของฝ่ายเมียหลังการหย่าร้างกัน ความว่า

“มาตรา 50 ฝ่ายเมียอยู่ด้วยกัน หญิงนั้นหาความผิดมิได้ แลชายนั้นโกรธหญิง เกบเอาทรัพย์สิ่งสินตนลงจากเรือนไป แลชายนั้นมิได้ไปมาเปนชานาน ถึง 8 9 10 หรือ 11 เดือน ตามระยะทางพันกำหนดแล้ว จึงให้หญิงเอา สินสอด ชั้นหมาก หรือ ทุนทรัพย์ของชายนั้น ไปส่งให้แก่ชาย แลพ่อหรือแม่ ชายนั้นเปนต้นเปนประธานแล้ว ชายหรือหญิง จึง ขาดจากฝ่ายเมียกัน

อนึ่งถ้าชายไปด้วยสามาโทโสมาแขก ครั้นหายโกรธแล้วมันเสียเมียมันมิได้ แลกกลับมาหาเมียมันด้วยสุขภาพสุจริต แลให้ทรัพย์สิ่งของเยี่ยมเยียนแต่ใน 8 9 10 หรือ 11 เดือนก็ตีปหนึ่งก็ตี ถ้าหญิงนั้นมิสมักรักชาย แกล้งค่อนคับกลับตำชายเปนอันหมิ่น มิให้ชายนั้นไปมาอีกเล่าใช้ท่านว่าจะให้มันขาดจากฝ่ายเมียกันนั้นมิได้ ท่านว่า หญิงนั้นมันทุจริตคิดเอาใจออกนอกใจผู้มัน ถ้าหญิงมีชู้ผู้ให้ปรับไหม โดยพระราชกฤษฎีกา” (กรมศิลปากร, 2555 : 22)

ความในข้างต้น กรณีฝ่ายไปทำการค้าตามหัวเมืองเป็นระยะเวลามากกว่า 8 เดือน ยังไม่ถือว่าฝ่ายคู่นี้หย่าร้างกัน หากหญิงไปมีผู้ใหม่ถือว่าทำชู้ จะมีบทลงโทษตามกฎหมายพระไอยการลักษณะฝ่ายเมียข้อหาเล่นชู้ แต่ถ้าฝ่ายไม่กลับมาเมียนำสินสอดชั้นหมาก หรือทรัพย์สินของฝ่ายกลับไปคืนถือว่าหย่าขาดซึ่งฝ่ายเมีย ในกรณีที่ฝ่ายติดต่อกลับมาหาเมีย และนำสิ่งมาขอขมา ทั้งเมียยังรักฝ่ายอยู่ ก็ไม่ถือว่าหย่าร้างกัน หากแต่เมียไม่มีใจรักฝ่าย เอาใจออกห่างคิดมีชายอื่นให้ตราว่าหญิงผู้นี้มีชู้ ในส่วนของผู้ชายทั้งร้างเมียไปไม่กลับมาหาภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด ถือว่าชายหญิงขาดจากการเป็นฝ่ายเมียกัน แต่หญิงต้องเอาสินสอด ชั้นหมาก ทุนทรัพย์ ส่งคืนชาย หรือกรณีสามีไปค้าขาย

ตามหัวเมือง พันกำหนด 1 ปี ชายไม่กลับมา ชายหญิงขาดจากการเป็นผัวเมีย กรณีการหย่าร้างในกฎหมายร่วมสมัยสามารถดำเนินการฟ้องหย่าได้ ในกรณีที่ฝ่ายชายจงใจละทิ้งฝ่ายหญิงไปมีหญิงอื่น ฝ่ายภรรยาสามารถฟ้องหย่าได้ ซึ่งพระไอยการลักษณะผัวเมียนั้นบัญญัติให้เฉพาะกรณีชายทิ้งหญิงเท่านั้น แต่ในปัจจุบันสิทธิของผู้ชาย และผู้หญิงเท่าเทียมกัน หากมีการกดขี่ข่มเหงรังแกฝ่ายหญิงสามารถฟ้องหย่าฝ่ายชายได้ อีกทั้งหากผู้หญิงไม่เหมาะสมในฐานะภรรยาฝ่ายชายสามารถทำการฟ้องร้องได้เช่นเดียวกัน นอกจากนี้ยังมีกฎหมายบังคับในกรณีผู้ชายไปทำร้ายบุคคลในครอบครัวฝ่ายหญิงสามารถหย่าร้างได้ ตามพระไอยการลักษณะผัวเมียมาตราที่ 61 อธิบายว่า

“มาตรา 61 ชายไปเลี้ยงลูกหรือหลานสาวท่าน และมีสิ่งสินไปด้วยเพนค้ำับ ถ้าชายหยาบฆ่าต่อตำหรือตี พ่อตาแม่ยายแลผู้เฒ่าผู้แก่แห่งหญิง แลชายนั้นไม่ทำทานบนให้กิติ ไม่สะมักสมาพ่อตาหรือแม่ยายผู้เฒ่าผู้แก่กิติ หญิงว่ามีอยู่เพนเมียชายนั้นสืบไป ให้เอาทรัพย์สินของทั้งปวงแห่งชาย ซึ่งยังบริคนอยู่นั้นส่งให้แก่ชายนั้นเสีย เหตุว่าทรัพย์สินทั้งนี้เพนที่ค้ำับพึ่งใจเสน่ห แก่ทวยราษฎรทั้งหลาย ท่านจึงว่าให้เอาส่งเสียแก่มันจงแล้ว อย่าให้เอาทรัพย์สินของมันไว้ให้เพนบริคนสืบไปเลยแล้วให้ขับมันเสียอย่าให้มันอยู่ด้วยลูกสาวสืบไป ถ้าแลทรัพย์สินแห่งมันยังบริคนอยู่แก่หญิง หญิงมีส่งให้แก่มันไซ้ ท่านว่าหญิงนั้นยังเพนเมียชายนั้นอยู่แล” (กรมศิลปากร, 2555 : 27)

ความข้างต้นได้อธิบายถึงกรณีฝ่ายชายล่วงเกินพ่อตาแม่ยาย หรือญาติผู้ใหญ่ของหญิง เป็นเหตุถึงการหย่าร้างไม่ใช่แค่เพียงตำทอ หรือทำลายญาติฝ่ายผู้หญิง หากฝ่ายหญิงไม่ประสงค์อยู่รวมเป็นผัวเมียกับชายฝ่ายหญิงสามารถหย่าขาดจากการเป็นผัวเมียกันได้ ฝ่ายหญิงต้องส่งทรัพย์สินของชายคืนแก่ฝ่ายชาย หากชายคิดเอาใจออกห่างหญิง ยักย้ายสินเดิม สินสมรส ไปไว้ยังบิดามารดาญาติพี่น้องของตน ให้ฝ่ายชายส่งทรัพย์สินคืน และแบ่งปันคนละครึ่ง

ในพระไอยการลักษณะผัวเมียได้กล่าวถึงกรณีที่ฝ่ายชายคบหาโจรผู้ร้าย ให้พ่อตาแม่ยายขับไล่ชายนั้นไปเสียให้พ้น แล้วส่งขันหมากทูนคืนแก่ชาย และบอกกล่าวแก่นายบ้าน นายกรมการให้รับทราบไว้ ชายหญิงขาดจากการเป็นผัวเมีย สำหรับกรณีนี้อาจ

เทียบได้กับกรณีที่ผิวหรือเมียประพฤติชั่วไม่ว่าจะเป็นความผิดอาญาหรือไม่ก็ตาม (สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2547 : 29) การที่ผิวไม่เป็นที่ยอมรับแก่คนในครอบครัวฝ่ายเมีย จึงไม่มีสิทธิที่จะครองคู่กับเมียได้ตามความต้องการ จะเห็นได้ว่าการอยู่คู่กันฉันท์ผิวเมียต้องเป็นที่ยอมรับแก่บุคคลในครอบครัวด้วย

ในกรณีฝ่ายชายมีศรัทธาในพระศาสนา ไปบวชเป็นพระภิกษุ ชายหญิงขาดจากการเป็นผิวเมีย สิ้นเดิม สิ้นสมรสตกเป็นของหญิงหมด เว้นแต่ชายจะได้แบ่งปันทรัพย์สินไว้ก่อนแล้ว ซึ่งในปัจจุบันนี้กฎหมายมิได้บัญญัติในเรื่องนี้ไว้ แต่อาจเปรียบได้กับการจงใจทิ้งร้างอีกฝ่ายหนึ่ง หากเกิน 1 ปี อาจเป็นเหตุฟ้องหย่าได้ จะเห็นได้ว่าสังคมไทยเป็นสังคมที่ให้ความสำคัญแก่พระพุทธศาสนา กฎหมายจึงวางแนวปฏิบัติในกรณีที่ฝ่ายชายต้องการอยู่ในร่มกาสาวพัสตร์ จะไม่สามารถฟ้องหย่าว่าไปอุปสมบทมิได้ แต่ในทางปฏิบัติของสังคมไทยในปัจจุบันนั้นการฟ้องหย่าด้วยเหตุดังกล่าวนั้นอาจจะดูเป็นการไม่สมควร แต่ถึงอย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติก็อาจถือได้ว่ามิได้เป็นผิวเมียกันในแง่กฎหมาย แต่ผลในทางกฎหมายยังคงมีอยู่ และจะมีผลถึงเรื่องของการแบ่งมรดกต่อไป

การผิดผิวผิดเมีย หรือการทำชั่ว

การผิดผิวผิดเมีย หรือการทำชั่ว เป็นข้อกฎหมายที่ถือว่าเป็นความผิดส่วนใหญ่ที่ปรากฏในเอกสารพระไอยการลักษณะผิวเมีย โดยแบ่งออกตามเหตุการณ์ และบทลงโทษ อีกทั้งยังมีแนวคิดในหลักความเชื่อของอยุธยา เช่นในกรณีการทำชั่วในหมู่ญาติ ว่าด้วยหลานทำชั่วด้วยเมียลูกตาปอน้ำที่เอง หรือพ่อแม่ลูกพี่ลูกน้องยายหลานตาหลานลุงน้ำหลาน ทำชู้กันถือเป็นอุบาทว์จัญไรอย่างร้ายแรง ผู้ทำผิดต้องถูกจับลอยแพ และให้มีพิธีพลีเมืองระงับอุบาทว์จัญไร ไม่ให้เรื่องอัปมงคลแก่บ้านเมือง (วรพร ภูพงษ์พันธ์, 109)

การทำชั่ว คือการละเมิดอำนาจอิสระของสามี หรือพ่อแม่ของฝ่ายหญิง ดังนั้นการทำชู้จึงอาจเป็นการทำชู้ด้วยหญิง อันเป็นภรรยาของชายอื่น หรือทำชู้ด้วยลูกสาวหลานสาวซึ่งอยู่ในอำนาจอิสระของบิดามารดาของฝ่ายหญิง หรือญาติผู้ใหญ่ของฝ่ายหญิง ในกฎหมายลักษณะผิวเมียบัญญัติกำหนดการทำชู้ไว้ 2 ประเภท คือ

1) ทำชู้ชั้นข้าเรา ซึ่งชายชู้จะต้องถูกปรับโทษตามกฎหมาย ดังในกฎหมายลักษณะผิวเมียบัญญัติไว้ความว่า “มาตรา 18 หญิงทำชู้เหนือผิว โหมชชายชู้ให้แก่เจ้าเมีย

แล้ว เจ้าเมียมิเลี้ยงจะขายหญิงนั้นเล่าใช่ มิได้ ท่านว่าชายเจ้าผ้าได้สินไหมแล้ว”

(กรมศิลปากร, 2555 : 9-10)

2) ทำชู้ไม่ถึงชำเรา ลักษณะของการทำชู้ไม่ถึงชำเรามี 5 ประการ คือ

- (1) ชายยุคมือถือนมกอดจูบเมียท่าน
- (2) สามีท่านมียูขึ้นไปหาเมียท่านถึงในเรือน
- (3) ไปหาเมียท่านในที่ลับ
- (4) ชายลักลอบพูดจาในที่ลับ
- (5) ไปหาเมียท่านถึงในห้องที่นอน

การทำชู้ตามข้อที่ 1 2 3 และ 5 ชายผู้กระทำความผิดต้องเสียค่าปรับในข้อหา ผิดเมียตามพระไอยการลักษณะผ้าเมีย ส่วนการทำชู้ตามข้อที่ 4 ให้เสียค่าปรับสินไหม ครั้งหนึ่งของการกระทำผิดในข้อชู้มือถือนม ในข้อที่ 1 ตามพระไอยการลักษณะผ้าเมีย มาตราที่ 2 ว่า **“ผู้ใดเล่าโลมจับมือถือนมกอดจูบเมียท่านก็ดี ท่านให้ไหมชายนั้นกึ่ง เบี้ยปรถมผิดเมีย ถ้าผู้ใด ลักลอบพูดจาด้วยเมียท่านก็ดี ให้ไหมชายนั้นกึ่งเบี้ยชู้มือ ถือนมกอดจูบนั้น”** (กรมศิลปากร, 2555 : 4)

การเอาเบี้ยปรับ หรือสินไหมจากชายชู้เป็นเรื่องทางแพ่ง หากแต่สามีไม่พอใจ เห็นว่าสินไหมที่ได้จากการปรับได้น้อยเกินไป จะไปทำร้ายพันแพง เมียกับชายชู้ใน ภายหลังมิได้ เนื่องจากผิดข้อกฎหมายในพระไอยการลักษณะผ้าเมีย มาตราที่ 13 มีความ ว่า **“ชายใดทำชู้ด้วยเมียท่าน ท่านจับได้ทั้งหญิงชาย ถ้าจเอาสินไหม ให้มาเอายังแพง ให้พิจารณา ถ้าเจ้าผ้าเห็นว่าสินไหมนั้นน้อย จขอพันแพงเสีย ท่านมิให้ฟัง”** (กรม ศิลปากร, 2555 : 7-8) เมื่อเกิดกรณีที่ฝ่ายชายไม่พอใจในเรื่องการปรับเบี้ยในข้อหา ดังกล่าว หากเกิดการทำร้ายเมียตน และชายชู้ ทางกฎหมายถือว่าฝ่ายชายเป็นฝ่ายผิด นอกจากนี้มีกรณีที่เป็นขนวนเหตุให้เกิดการชำระกฎหมายพระไอยการลักษณะผ้าเมียใน สมัยรัตนโกสินทร์ ด้วยเหตุที่ว่าอำแดงป้อมเมียนายบุญสีฟ้องหย่านายบุญสีอัน เนื่องมาจากอำแดงป้อมได้กระทำชู้กับนายราชาอรรด แล้วมาฟ้องหย่านายบุญสีแต่นาย บุญสีไม่ต้องการหย่า ฝ่ายพระเกษมผู้ตัดสินคดีดังกล่าวได้พิจารณาให้อำแดงป้อมและนาย บุญสีขาดกันจากผ้าเมีย ตามกฎหมายที่บัญญัติว่าฝ่ายหญิงนอกใจฝ่ายชายแล้วมาฟ้อง

หย่าถือว่าขาดจากการเป็นผัวเมีย เหล่าลูกขุนปรึกษากันว่าการตัดสินคดีดังกล่าวหาเป็นยุติธรรมไม่ จึงมีพระราชโองการจากพระมหากษัตริย์สั่งให้เจ้าพญาพระคลังนำกฎหมายฉบับหอหลวงข้างที่มาพิจารณาได้ความว่าฝ่ายนายบุญสีมีความผิดที่ถูกฟ้องหย่า ด้วยเหตุดังกล่าวจึงมีการชำระกำหนดบทพระไอยการลักษณะผัวเมียให้ถูกต้องตามเนื้อความและไม่ให้ผิดเพี้ยน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2550 : 554-555) คดีการหย่าร้างข้างต้นจึงเป็นขบวนการในการชำระสะสางกฎหมายที่ว่าด้วยเรื่องผัวเมียครั้งใหญ่ เพื่อให้เกิดความยุติธรรมทั้งสองฝ่ายอีกทั้งการชำระบทพระไอยการลักษณะผัวเมียในครั้งนี้อย่างเป็นการวางรากฐานกฎหมายเรื่องครอบครัวให้แก่กฎหมายในปัจจุบัน

ในกรณีที่ผัวจับชายชู้ และบันดาลโทสะ ผัวไล่ตีไล่ฆ่าชายชู้ ผัวจะไม่มี ความผิดกฎหมายอนุญาตให้ฆ่ามาได้ทั้งเมีย และชายชู้ขณะที่กำลังหลับนอนกัน ตามพระไอยการลักษณะผัวเมีย มาตราที่ 8 มีความว่า “...หญิงนอกใจผัว ผัวจับได้ หญิงนอนหงาย ชายนอนคว่ำ ถ้าฆ่าชายนั้นเสียไซ้ ให้ฆ่าหญิงนั้นเสียด้วย อย่าให้ฆ่าแต่ผู้เดียว...” (กรมศิลปากร, 2555 : 6) จากความข้างต้นได้อธิบายว่าเมื่อเกิดกรณีเมียเล่นชู้ ฝ่ายชายเห็นการกระทำคาน้ำชาว่าเมียตนกำลังหลับนอนกับชายชู้ ฝ่ายชายผู้เป็นผัวเกิดบันดาลโทสะทำร้ายเมีย และชายชู้ซึ่งแก่ชีวิตทางกฎหมายจะไม่เอาความผิดแก่ฝ่ายชาย หากต้องมีพยานในการยืนยันเหตุการณ์นั้นด้วย

ในพระไอยการลักษณะผัวเมื่อกำหนดความผิดในขณะที่อยู่กินเป็นผัวเมียกันอีกหลายประการ เช่น ข้อหาเป็นชู้ไม่ถึงชำเราหรือผิดเมียท่าน ข้อหาทำชู้หรือเมียมีชู้ ผัวป้องกันเกียรติยศ และชื่อเสียง ในกฎหมายตราสามดวง ไม่ถือว่าเป็นความผิดทางอาญาคงถือเป็นความผิดในทางแพ่งเท่านั้น ส่วนข้อหาข่มขืนกระทำชำเราเด็ก นายเงินข่มขืนทาส และหมิ่นประมาทว่ามีชู้ ความผิดเกี่ยวกับการกระทำความผิดผัวผิดเมียเช่นนี้ถือว่าเป็นความผิดทางอาญาแผ่นดิน นอกจากนี้การทำชู้เป็นกรณีที่ชายชู้ และหญิงสมครใจหลับนอนกัน ส่วนการข่มขืนเป็นกรณีที่หญิงไม่ยินยอม โทษชายชู้หรือโทษผิดเมีย มีเฉพาะโทษปรับไหม แต่ค่าปรับจะแพงมาก หากไม่มีเงินเสียค่าปรับจะต้องไปเป็นทาสสามปีของหญิงที่ตนทำชู้หรือข่มขืนกระทำชำเรา ส่วนโทษข้อหาข่มขืนกระทำชำเราก็จะมีโทษปรับเป็นสองเท่าของโทษผิดเมีย

นอกจากนี้กรณีทำชู้กับหญิงชาววังหรือทำกับหญิงในวังทั้งชายและหญิงจะมีโทษหนัก ซึ่งปรากฏอยู่ในหมวดกฎหมายเต็ยรบาล ความว่า “มาตรา 120 ผู้ใดทำชู้ด้วยแม่พระสนม ให้ฆ่าผู้นั้นเสีย 3 วัน จึงให้ตาย ส่วนหญิงนั้นฆ่าเสียด้วย...” (กรมศิลปากร, 2555 : 55) การกระทำความผิดในกรณีฝ่ายชายลักลอบทำชู้ หรือกระทำชำเราผู้หญิงในวังจะมีบทลงโทษขั้นรุนแรง คือ ให้ทรมานผู้กระทำความผิดทั้งฝ่ายชาย และฝ่ายหญิงโดยการทรมารให้ถึงแก่ชีวิตภายในสามวัน ส่วนการช่มชื่นกระทำชำเราก็มียุทธวิธีเช่นเดียวกับการทำชู้ กล่าวคือกรณีที่ฝ่ายหญิงไม่ยินยอมให้กระทำชำเรา จึงมีโทษสูงกว่าการทำชู้ และในกรณีหญิงชาววังเกิดการ เล่นเพื่อน⁴ จะมีโทษเขียนสูงถึง 50 ที แล้วสักคอประจានรอบพระราชวัง (วัชรินทร์ สังสีแก้ว, 2558 : 63) เมื่อพิจารณาโทษของการเล่นชู้กับคนในวังนับว่าเป็นบทลงโทษที่รุนแรง คือ การฆ่าอย่างทรมานภายในสามวันนำมาเปรียบเทียบกับโทษช่มชื่นกระทำชำเราเด็ก โทษของการ เล่นเพื่อน มีโทษหนักกว่าช่มชื่นกระทำชำเราเด็กเสียอีก เนื่องกรณีการเล่นเพื่อนในพระราชวัง มีโทษหนักกว่า อันเนื่องมาจากการช่มชื่นเด็กเป็นการกระทำที่อยู่นอกพระราชฐาน การวางโทษขึ้นอยู่กับความผิดที่กระทำในเวลาเดียวกันกฎหมายได้อธิบายถึงความผิดศีลธรรมของพระบรมมหาราชวัง ซึ่งมีความเชื่อที่ว่าเป็นที่ประทับขององค์สมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี

บทสรุป

พระโอบยการลักษณะฝ่าฝืนถือเป็นกฎหมายประเภทหนึ่ง ที่บัญญัติอยู่ในกฎหมายตราสามดวงว่าด้วยเรื่องการครองคู่ระหว่างฝ่าฝืน ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ซึ่งเป็นการตรากฎหมายควบคุม และบัญญัติบทลงโทษให้แก่ผู้ที่กระทำความผิดอันเนื่องมาจากการฝ่าฝืนข้อกฎหมายในราชอาณาจักร ไม่ว่าจะเป็น การผิดฝ่าฝืนผิดเมีย การทำชู้ การกระทำชำเราเด็ก และสตรี เจื่อนไซในกาสมรส รวมไปถึงการแบ่งทรัพย์สินมรดกระหว่างฝ่าฝืนหลังการหย่า ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงสังคมไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยาว่า การครองคู่กันในฐานะฝ่าฝืนต้องภายใต้กฎหมายกำหนดอยู่ตลอดเวลา นับตั้งแต่ก่อนการสมรส ระหว่างการอยู่กินด้วยกัน รวมถึงการหย่าร้าง จะมีกฎหมายกำหนดอยู่ทุกช่วงเวลา ใน

⁴ ผู้หญิงกับผู้หญิงที่ปฏิบัติงานในพระราชวังลักลอบหลับนอนกัน.

ขณะเดียวกันกฎหมายพระไอยการลักษณะผ้าเม็ยยังสะท้อนให้เห็นถึงความไม่เท่าเทียมกันในสังคม เป็นสังคมที่ให้ผู้ชายเป็นใหญ่ ซึ่งเป็นยกย่องฝ่ายชายในรูปแบบของกฎหมาย ซึ่งมีอิทธิพลในการสร้างบรรทัดฐานของสังคมผ้าเม็ยหลายเม็ยให้เป็นสิ่งที่ถูกต้อง และเป็นธรรมชาติของลักษณะการครองคู่ อีกทั้งยังเกิดความเชื่อที่ว่าผู้หญิงมีความแตกต่างจากผู้ชายได้นำไปสู่สถานะของผู้หญิงที่ด้อยกว่าผู้ชาย เช่น ความเชื่อที่ว่าผู้หญิงเป็นเพศที่ไม่มีเหตุผลขอรับใช้อารมณ์ นำไปสู่การที่สังคมไม่ยอมรับผู้หญิงให้เป็นผู้นำเพราะมีคุณสมบัติทางเพศที่ไม่เหมาะสม ความเชื่อที่ผู้หญิงรู้สึกว่าคุณค่าต่ำกว่าชาย ความรู้สึกที่ต้องการพึ่งพิงผู้ชาย ความรู้สึกที่ต้องการมีผู้ชายในชีวิตเพื่อทำให้ชีวิตมีความสมบูรณ์ขึ้น ความเชื่อที่ว่าผู้หญิงมีคุณสมบัติหรือความสามารถทางเพศในการดูแลผู้อื่น เช่น เด็ก คนแก่ ทำให้ผู้หญิงต้องเป็นผู้รับบทบาทในการดูแลลูก และคนในครอบครัว ในขณะที่ผู้ชายถูกสะท้อนควบคู่กับการทำงานนอกบ้าน การเป็นผู้นำ และความเป็นผู้กล้า การศึกษากฎหมายพระไอยการลักษณะผ้าเม็ยนี้ สะท้อนถึงสภาพการเป็นอยู่ สังคม เศรษฐกิจ ความเชื่อ และปัญหาระหว่างการอยู่กินด้วยกันฉันท์ผ้าเม็ย ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงบริบทสังคมของกรุงศรีอยุธยาได้อย่างชัดเจน ทั้งนี้กฎหมายไอยการลักษณะผ้าเม็ย ยังเป็นรากฐานของกฎหมายที่ส่งต่อวัฒนธรรมกฎหมายไทยที่ยังใช้ในปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2555). **หนังสือกฎหมายตราสามดวง เล่มที่ 3**. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.
- ดวงจิตต์ กำประเสริฐ. (2542). **ประวัติศาสตร์กฎหมาย**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- มองซิเออร์ เดอ ลา ลูแบร์. (2552). **จดหมายเหตุ ลา ลูแบร์ ราชอาณาจักรสยาม**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ศรีปัญญา
- แลงการ์ด โรแบร์ต. (2489). **ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2550). **กฎหมายตราสามดวง ฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่มที่ 1**. กรุงเทพฯ : มหาลัยธรรมศาสตร์.

วัชรินทร์ สั้งสีแก้ว. (2558). **ข่มขืนกระทำชำเรา อดีต ปัจจุบัน อนาคต.** กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วรพร ภูพงศ์พันธุ์. (2560). **เอกสารประกอบการสอนรายวิชาประวัติศาสตร์อยุธยา.**
ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2547). **200 ปีกฎหมายตราสามดวง.** กรุงเทพฯ :
ศูนย์ข้อมูลกฎหมายกลาง สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา.

เสนีย์ ปราโมช. (2559). **กฎหมายสมัยอยุธยา.** กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สมเด็จพระบรมวงศ์เธอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์. (2513). **กฎหมายไทยเล่ม 1.**
พระนคร : โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี.